

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Doroty Mieczkowskiej

pt. „ Zakaz prowadzenie pojazdów w polskim prawie karnym w teorii i praktyce”

Uwagi ogólne

Podjęty przez Autorkę temat , skupiający się wokół teoretycznych i praktycznych problemów zakazu prowadzenia pojazdów , należy do jednego z najistotniejszych zagadnień dotyczących środków prawnokarnej reakcji na przestępstwa komunikacyjne w polskim prawie karnym .Wagę problemów związanych z regulacją zakazu prowadzenia pojazdów oraz jego stosowania dostrzegała już od dawna doktryna prawa karnego analizująca wspomnianą problematykę w kompleksowych , obszernych monografiach autorstwa Ryszarda . A. Stefańskiego ((1990) i Katarzyny Łucarz (2005) . Trudno nie wspomnieć też o innych licznych publikacjach artykułowych poświęconych zakazowi prowadzenia pojazdów oraz roli tego środka w systemie środków karnych. Dokonany przez Autorkę wybór tematu rozprawy doktorskiej jest , w mojej ocenie , uzasadniony i trafny nie tylko ze względu na wagę poruszanej problematyki ale przede wszystkim z uwagi na jej aktualność. O aktualności tej problematyki przekonuje stale wzrastająca ilość przestępstw komunikacyjnych , coraz poważniejsze okoliczności ich popełniania oraz żywe zainteresowanie ustawodawcy wielokrotnie zmieniającego przepisy dotyczące zakazu prowadzenia pojazdów . Trudno nie wspomnieć , że zakaz prowadzenia pojazdów należy do środków karnych , które w świetle przepisów kodeksu karnego z 1997 r. ale przede wszystkim po nowelizacji z 2015 , ograniczającej stosowanie kary pozbawienia wolności (bezwzględnej i z warunkowym zawieszeniem) powinien stać się najważniejszym środkiem reakcji karnej w zwalczaniu przestępczości komunikacyjnej. Nie przystępując jeszcze do oceny recenzowanej rozprawy ,

należy podkreślić ,choćby tylko w oparciu o spis treści rozprawy , ,że Autorka szeroko zakreśla obszar badawczy , obejmując swoimi rozważaniami nie tylko ustawową regulację zakazu prowadzenia pojazdów ale także z problemy praktyki stosowania tego , tak ważnego w polityce karnej , środka karnego.

Pozytywnie należy ocenić ,że Autorka , już we wprowadzeniu do rozprawy , stawia zasadnicze pytania dotyczące kształtu prawnego zakazu prowadzenia pojazdów : oceny jego aktualnej regulacji oraz ewentualnej potrzeby dalszych zmian w tym zakresie. Ważne dla Autorki są też pytania o praktykę stosowania zakazu prowadzenia pojazdów ,dotyczące nie tylko ilości orzeczeń ale też czynników determinujących orzeczenie tego środka karnego. Przyjęte problemy badawcze przesądziły o koncepcji całej rozprawy doktorskiej , w której nie zabrakło zarówno części dogmatyczno-prawnej jak i empirycznej. Recenzowana rozprawa jest obszernym dziełem liczącym ponad 400 stron obejmującym dziewięć rozdziałów. Autorka trafnie poprzedziła rozdziały (od II do VII) , zawierające rozważania dogmatyczno-prawne związane z aktualnym stanem prawnym , omówieniem ewolucji zakazu prowadzenia pojazdów w polskim prawie karnym i prawie wykroczeń (rozdział I). Zasadniczym i najbardziej obszernym, w części dogmatyczno-prawnej pracy, jest rozdział II zawierający analizę aktualnej regulacji zakazu prowadzenia pojazdów a w szczególności przesłanek orzekania zakazu prowadzenia pojazdów w trybie fakultatywnym i obligatoryjnym. W kolejnych rozdziałach Autorka omawia formy prawne orzekania zakazu prowadzenia pojazdów (rozdział III) , okres zakazu prowadzenia pojazdów (rozdział IV), dyrektywy sądowego wymiaru omawianego środka karnego (rozdział V) , przedawnienie wykonania zakazu prowadzenia pojazdów i zatarcie skazania (rozdział VI) a także regulację zakazu prowadzenia pojazdów w prawie wykroczeń. Zgodnie z wyznaczonymi , już we wprowadzeniu do rozprawy , problemami badawczymi , kolejne dwa rozdziały rozprawy (rozdziały VIII i IX) poświęcone zostały przedstawieniu wyników badań empirycznych Autorki. Obejmowały one statystyczny obraz stosowania przez sądy zakazu prowadzenia pojazdów (rozdział VIII) oraz wyniki badań aktowych tych spraw, w których orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów (rozdział IX). Mając na uwadze całą strukturę rozprawy oraz kolejność zawartych w niej rozdziałów w pełni pozytywnie oceniam konsekwencję w logicznym i przejrzystym układzie ciągu rozważań odpowiadającym przyjętym problemom badawczym.

Uwagi szczególne

1. Omawiając ,w pierwszym rozdziale , ewolucję przepisów regulujących zakaz prowadzenia pojazdów Autorka wyraźnie akcentuje brak kompleksowego , przez wiele lat, kodeksowego uregulowania zakazu prowadzenia pojazdów jako środka reakcji prawnokarnej. W związku z rozwojem motoryzacji luki tej nie mógł , zdaniem Autorki , wystarczająco wypełnić , przewidziany w kodeksie karnym z 1932r, , zakaz wykonywania zawodu kierowcy. W dalszych rozważaniach Autorka rzetelnie analizuje regulacje prawne dotyczące zakazu prowadzenia pojazdów , zawarte zarówno w ustawie z 1959r. o zwalczaniu alkoholizmu jak i kodeksie karnym z 1969r. Autorka słusznie sporo uwagi poświęca kluczowemu dla tych regulacji pojęciu „stanu nietrzeźwości”. Przeprowadzoną przez Autorkę analizę regulacji kary dodatkowej zakazu prowadzenia pojazdów w kodeksie karnym z 1969 roku można by uznać za zbyt szczegółową , ma ona jednak istotny walor. Autorka sygnalizuje bowiem , występujące już wówczas problemy w interpretacji m.in. podmiotu zakazu czy zakresu przedmiotowego zakazu prowadzenia pojazdów, które również w aktualnym stanie prawnym budzą pewne wątpliwości. Ukazując dalszą ewolucję przepisów regulujących zakaz prowadzenia pojazdów Autorka trafnie rozpoczyna od przedstawienia i analizy pierwotnego unormowania tego środka karnego w kodeksie karnym z 1997 r. Przy takiej kolejności rozważań , można było przejrzysto ukazać zasadnicze zmiany wprowadzone w kolejnych nowelizacjach przepisów dotyczących zakazu prowadzenia pojazdów , wprowadzonych ustawami z 12.2.2000 , z 25.11.2010 r. 20.02.2015 oraz z 20.03.2015,. Autorka nie poprzestaje tylko na przedstawieniu wprowadzonych , licznych zmian w regulacji zakazu prowadzenia pojazdów ale wskazuje na ich polityczno-kryminalne uzasadnienie , nie stroni też od uwag krytycznych wskazując m.in na nadmierną represyjność niektórych rozwiązań oraz ograniczanie swobody sędziowskiego uznania.

2. Szczególne zainteresowanie w części dogmatyczno-prawnej budzi , w mojej ocenie, obszerna (ponad 100 stron) analiza aktualnej regulacji zakazu prowadzenia pojazdów . Powstaje jednak zasadnicze pytanie czy Autorka tylko szczegółowo przedstawia

obowiązującą regulację , czy też nadaje tym rozważaniom charakter naukowej analizy ? Omawiając zakres podmiotowy i przedmiotowy zakazu prowadzenia pojazdów Autorka celnie akcentuje najbardziej kontrowersyjne w doktrynie , w tym zakresie , kwestie. Słusznie poświęca przy tym sporo uwagi problematyce zakresu podmiotowego omawianego zakazu. Wprawdzie powszechnie przyjęto , zarówno w doktrynie jak i w orzecznictwie SN , że podmiotem tego zakazu może być „każdy uczestnik w ruchu” , ważne jest jednak , że Autorka przytacza inne , występujące w doktrynie , zastrzeżenia odnośnie takiej interpretacji. W dojrzały sposób uzasadnia też , że przesłanka z art. 42 § 1 in fine jest jedynie dyrektywą pomocniczą i nie wpływa decydująco na zakres podmiotowy zakazu. Wprawdzie Autorka dopuszcza możliwość orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów przez podżegaczy i pomocników ,warto zauważyć , że nie jest to jednak kwestia w doktrynie ostatecznie rozstrzygnięta.

Omawiając zakres przedmiotowy zakazu prowadzenia pojazdów Autorka wykazuje się w tym zakresie wyjątkową rzetelnością . Ilość przytaczanych przez Nią orzeczeń SN, akcentujących konieczność zachowania związku pomiędzy zakresem przedmiotowym zakresu zakazu prowadzenia pojazdów a rodzajem pojazdu , który sprawca prowadził , jest imponująca. Nie sposób wymienić wszystkich , poruszanych przez Autorkę , zagadnień dotyczących przesłanek fakultatywnego orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów. Autorka jest bowiem w tym zakresie wyjątkowo skrupulatna. Szczególnie interesująca jest tu interpretacja określenia z art. 42§1 k.k. „przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji” ,powstaje bowiem pytanie czy należą tu tylko przestępstwa z rozdz. XXI kodeksu karnego , czy też również przestępstwa stypizowane w innych rozdziałach kodeksu. Autorka szczegółowo analizuje rozbieżne w tym zakresie poglądy doktryny oraz zmieniające się stanowisko SN., nie dość wyraźnie jednak zwraca uwagę na obecne stanowisko orzecznictwa zawężające interpretację „przestępstw przeciwko komunikacji” do przestępstw z rozdz. XXI.. Należało w tym miejscu pracy przytoczyć wcześniej podane , na innej stronie , przypisy 359 i 360 , które ukazują takie zawężające stanowisko orzecznictwa. Inna sprawa ,że doktryna ma w tej kwestii odmienne zdanie.

W rozważaniach o przesłankach obligatoryjnego zakazu prowadzenia pojazdów , skupiła Autorka swoją uwagę m.in. na zbyt szerokim zakreśleniu podmiotu zakazu prowadzenia pojazdów , co w przypadku podstaw obligatoryjnych jest wyjątkowo represyjnym rozwiązaniem. Przychylając się do niektórych postulatów doktryny o zmianę i zawężenie takiego ujęcia podmiotu zakazu w art. 42 § 2 k.k. Autorka dobrze uzasadnia swoje stanowisko

podkreślić rzetelność Autorki, która uwzględnia ważne w tym zakresie akty prawne, omawia metody badań stanu nietrzeźwości, ocenia przy tym obowiązujący dolny prób stanu nietrzeźwości uznając go za prawidłowy. Wspomniane kwestie stanu nietrzeźwości były wielokrotnie omawiane więc taka szczegółowość w tym zakresie (13 stron) nie była, moim zdaniem, w pełni uzasadniona. Wysoko należy ocenić inne wywody Autorki dotyczące przesłanki obligatoryjnego orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów wówczas, gdy sprawca był „pod wpływem środka odurzającego.” Swoje rozważania oparła Autorka na wyjątkowo bogatej literaturze, uwzględniając przy tym związek z interpretacją tego określenia w ustawie z 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Autorka stawia tu zasadnicze pytanie, czy pojęcie środka odurzającego występujące w kodeksie karnym ma taką samą treść jak w ustawie z 2005 r.? Odpowiedź na to pytanie została oparta na poglądach doktryny i stanowisku SN, które Autorka rzetelnie przytacza, a próbując szerszą interpretację środka odurzającego, wykraczającą poza ujęcie w ustawie z 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. Analizę kolejnej przesłanki obligatoryjnego orzeczenia zakazu pojazdów dotyczącej „zbiegnięcie z miejsca zdarzenia” charakteryzuje również solidność w uwzględnianiu poglądów doktryny i orzecznictwa. Należy podkreślić przejrzysty sposób prezentowanego zagadnienia oraz ukazywanie trudności, jakie mogą wystąpić w praktycznej ocenie takiego zachowania sprawcy. Oceniany rozdział II rozprawy kończą rozważania Autorki o przesłankach dożywotniego zakazu prowadzenia pojazdów. Wartość tej części pracy określa nie tyle szczegółowa analiza tych przesłanek, ale ukazanie nadmiernej represyjności przepisów art. 42 § 3 i § 4 k.k., zmienianych przez kolejne ustawy nowelizacyjne. Szczególne zastrzeżenia, z którymi należy się zgodzić, dotyczą zbyt szeroko zakreślonego podmiotu takiego zakazu z art. 42 § 3 k.k. (obejmującego nawet np. pieszego). Nie rozwiązuje całkowicie problemu wprowadzenie klauzuli (ujętej w art. 42 § 3), umożliwiającej rezygnację z dożywotniego orzeczenia gdy zachodzi „wyjątkowy wypadek uzasadniony szczególnymi okolicznościami”. Przepis art. 42 § 3 k.k. stanowi, że „sąd orzeka” a zatem klauzula nie zmienia wyraźnie stanowczości tego ustawowego wskazania. Autorka z dużą pasją krytykuje taką wyjątkowo represyjną, niezgodną z zasadą humanitaryzmu, regulację art. 42 § 3 k.k., która powinna, Jej zdaniem, zostać usunięta z przepisów kodeksu karnego.

3. Oprócz rozdziałów zawierających analizę dogmatyczno-prawną zakazu prowadzenia pojazdów, moją szczególną uwagę zwracają dwa inne rozdziały (rozdział III i V), związane z rolą tego środka w systemie innych środków reakcji prawnokarnej. Autorka wskazuje tu na, wyznaczoną przez aktualne przepisy kodeksu karnego, znaczącą rolę zakazu

z rolą tego środka w systemie innych środków reakcji prawnokarnej. Autorka wskazuje tu na , wyznaczoną przez aktualne przepisy kodeksu karnego, znaczącą rolę zakazu prowadzenia pojazdów , zarówno jako środka orzekałego obok kary , jak i samoistnie w przypadkach wskazanych w ustawie. Pozytywnie należy ocenić wnikliwie przedstawione problemy związane z charakterem zakazu prowadzenia pojazdów orzekałego tytułem środka probacyjnego . Charakter prawny tego środka nie jest jasny , słusznie zatem Autorka rozważa czy można go uznać za środek karny , czy też jest to obowiązek probacyjny. Przytaczając rozmaite poglądy doktryny , ostatecznie przyjmuje , że jest to odrębny środek probacyjny. Argumentacja Autorki jest przejrzysta i rzetelnie oparta na prawidłowo cytowanej literaturze. Omawiany rozdział III pracy („Formy prawne orzekania zakazu prowadzenia pojazdów”) ma ten szczególny walor , że po analizie przesłanek fakultatywnego i obligatoryjnego zakazu prowadzenia pojazdów , uzyskujemy szerszy obraz różnych form orzekania tego środka co umożliwia jego ocenę jako środka aktualnej polityki kryminalnej. Z polityczno-kryminalnym spojrzeniem ściśle jest też związany rozdział V pt. „Dyrektywy sądowego wymiaru środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów”. Powstaje bowiem pytanie , czy ustawodawca wprowadził dla tego środka szczególne dyrektywy wymiaru czy też zgodnie z sformułowaniem art. 56 „przepisy art. 53 art. 54 §1 oraz art. 56 stosuje się odpowiednio” . Autorka przekonująco wywodzi , że ujęta w art. 53 §1 k.k. zasada swobodnego uznania sądu została poważnie ograniczona poprzez wprowadzenie przepisów o obligatoryjnym orzeczeniu zakazu prowadzenia pojazdów. Bezsporne jest bowiem , że kierowanie się zasadami i dyrektywami wymiaru jest w pełni tylko możliwe przy fakultatywnym orzeczeniu zakazu , natomiast przy obligatoryjnym możliwy jest jedynie wpływ na wymiar zakazu czy zakres przedmiotowy. Z punktu widzenia głównych problemów badawczych pracy szczególnie ważne były rozważania Autorki, które z ogólnych dyrektyw mogą być dominujące przy orzekaniu zakazu prowadzenia pojazdów , jakie cele szczególnoprewencyjne są tu najistotniejsze oraz czy cele ogólnoprewencyjne mogą być ważnym wyznacznikiem orzekania zakazu a przede wszystkim jego wymiaru. Autorka bardzo ciekawie i dojrzałe przedstawia te zagadnienia. Należy zgodzić się z Autorką , że założenia pozytywnej prewencji ogólnej są w sprzeczności z populistycznymi wskazaniem w zakresie zwalczania przestępczości komunikacyjnej a przede wszystkim z zaostrzeniem represyjności wprowadzonej nowymi przepisami do kodeksu karnego. Autorka z dużym zaangażowaniem naukowym wskazuje tu na konieczność przestrzegania zasady humanitaryzmu oraz innych zasad konstytucyjnych.

4. Trudno nie wspomnieć o innych rozdziałach pracy, w których Autorka szczegółowo omawia regulacje ustawowe dotyczące okresu zakazu prowadzenia pojazdów (rozdział IV) oraz przedawnienia i zatarcia skazania (rozdział VI). Nie wnikając w szczegóły przedstawionych w rozdziale IV , przez Autorkę , regulacji warto podkreślić , że znajdujemy tu ważne informacje nie tylko o granicach czasowych zakazu ale też o biegu okresu wykonywania zakazu prowadzenia pojazdów , zaliczeniu okresu zatrzymania prawa jazdy na poczet zakazu prowadzenia pojazdów oraz skróceniu okresu wykonywania zakazu. Wprawdzie ta część pracy nie wymagała przedstawienia istotnych w tym zakresie teoretycznych problemów ale była , moim zdaniem , z praktycznego punktu widzenia, niezwykle istotna . Ukazywała bowiem wiele trudnych rozwiązań ustawowych, z którymi musi borykać się codziennie praktyka. Wystarczy wspomnieć , że Sąd Najwyższy wielokrotnie wypowiadał się w tych kwestiach dotyczących m.in. zwrotu dokumentu uprawniającego do prowadzenia pojazdów a biegu orzeczonego zakazu prowadzenia pojazdów, czy zawieszenia biegu okresu wykonywania zakazu . Zwrócenie uwagi Autorki na takie istotne , dla praktyki regulacje , należy ocenić pozytywnie. Inny charakter mają rozważania zawarte w rozdziale VI. W istocie bowiem kwestia przedawnienia wykonania zakazu prowadzenia pojazdów nie budzi tak wiele problemów w praktyce , tym bardziej że art. 103 § 2 k.k. odwołując się do art. 103 § 1 pkt 3 wyraźnie stanowi , że przedawnienie wykonania zakazu prowadzenia pojazdów następuje z chwilą upływu 10 lat od uprawomocnienia się wyroku skazującego. W rozdziale VI omawia Autorka problemy , dotyczące zatarcia skazania w przypadku orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów. Zważywszy , że w przypadku przestępstw komunikacyjnych z reguły obok kary orzekany jest zakaz prowadzenia pojazdów , kwestia zatarcia skazania ma istotną wagę., Zatarcie skazania nie może bowiem nastąpić przed wykonaniem darowaniem lub przedawnieniem wykonania środka karnego (art. 107 § 6 k.k.) .Taka regulacja nasuwa wiele wątpliwości , związanych , jak słusznie zauważa Autorka, z nadmierną represyjnością takiego rozwiązania. Autorka ukazuje te problemy na przykładzie terminowego oraz dożywotnio orzekanego zakazu prowadzenia pojazdów. Wprawdzie nawet terminowy zakaz prowadzenia pojazdów może stanowić nadmierną dolegliwość , uniemożliwiając wcześniejsze zatarcie skazania , jednakże najpoważniejsze problemy powstają gdy zakaz prowadzenia pojazdów orzeczony był dożywotnio (poprzednio „na zawsze”). W tym przypadku zatarcie skazania byłoby praktycznie niemożliwe. Autorka bardzo rzetelnie analizuje a przy tym krytycznie ocenia , obowiązującą aż do nowelizacji z 2015 r., regulację. Autorka celnie wskazuje tu na niespotykany rygorizm , naruszanie zasad proporcjonalności oraz niedostosowanie tej

regulacji do całego systemu prawnego. Obecne rozwiązanie umożliwiające pod pewnymi warunkami „określonymi w art. 84 § 2a”, skrócenie okresu dożywotniego wykonywania zakazu prowadzenia pojazdów a tym samym wcześniejsze zatarcie skazania, ocenia Autorka pozytywnie.

5. Recenzując część dogmatyczno-prawną nie sposób pominąć obszernego rozdziału VII, w którym przedstawia Autorka regulację zakazu prowadzenia pojazdów w prawie wykroczeń. Szczególne uznanie budzą wstępne rozważania o charakterze orzkanego zakazu prowadzenia pojazdów. W sposób syntetyczny ale celny wydobywa Autorka odmienne cechy charakteru zakazu prowadzenia pojazdów w prawie wykroczeń. Autorka podkreśla najistotniejszą cechę tej regulacji - określoność orzekania środków karnych, co oznacza, że mogą być orzekane tylko wówczas, gdy przepis szczególny tak stanowi. Odmienne, w porównaniu do przepisów kodeksu karnego jest też określenie zakresu przedmiotowego zakazu, w orzeczeniu musi się bowiem znaleźć określenie „rodzaju pojazdu”. Autorka w oparciu o literaturę podkreśla, że nie chodzi tu o jeden rodzaj pojazdu ale każdorazowe określenie jakiego rodzaju ma ten zakaz dotyczyć. W rozważaniach Autorki o zakresie czasowym zakazu prowadzenia pojazdów uwzględnione zostało bardzo bogate orzecznictwo. Podkreślając sztywny charakter zakreślonych przez ustawę granic czasowych nie przychyliła się Autorka do niektórych propozycji podniesienia jej górnych granic, trafnie zauważając, że nawet obecnie obowiązująca górna granica 3 lat jest bardzo dolegliwa. Słusznie przy tym podkreśla, że prawo wykroczeń nie przewiduje (tak jak kodeks karny) możliwości skrócenia wykonywania środków karnych. co niekiedy może doprowadzić do takiej sytuacji, gdy bardziej dolegliwy jest niekiedy orzeczony zakaz prowadzenia pojazdów za wykroczenie, niż za przestępstwo. W dalszej części rozdziału VII Autorka skrupulatnie omawia wiele innych przepisów kodeksu wykroczeń, dotyczących zakazu prowadzenia pojazdów; m.in wyczerpująco omawia te wykroczenia, których popełnienie umożliwia orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów a także wykroczenia, które zawierają podstawy do obligatoryjnego orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów. Przy takiej skrupulatności Autorki, nie mogło zabraknąć interpretacji pojęcia „stan po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka” oraz przedstawienia skutków związanych ustaleniem takiej okoliczności. Zaletą w tych rozważaniach jest zwrócenie uwagi na niezwykle kontrowersyjny, dostrzeżony przez doktrynę i orzecznictwo, problem kryteriów odróżnienia przestępstwa z art.178a§ 1 k.k. oraz wykroczenia z art.87§ 1 k.w. Trudno nie wspomnieć, że Autorka uwzględniła tu również kwestie dotyczące dyrektyw sądowego wymiaru środka karnego zakazu

prowadzenia pojazdów. W ten sposób, w części poświęconej przepisom prawa wykroczeń dotyczącym zakazu prowadzenia pojazdów, utrzymała Autorka strukturę, odpowiadającą poprzedniej części pracy, poświęconej regulacji zakazu prowadzenia pojazdów w prawie karnym. Świadczy to o konsekwentnym, przejrzystym toku rozważań.

6. Dwa ostatnie rozdziały pracy (rozdz. VIII i IX) mają charakter empiryczny. Powstaje pytanie czy jest to część informacyjna czy też zawiera ona weryfikację przyjętych problemów badawczych. Autorka ambitnie wyznacza szeroki zakres badań empirycznych. Słusznie rozpoczyna Autorka od przedstawienia metod badawczych, jednakże nie dość wyraźnie, moim zdaniem, formułuje cele badawcze. Z przedstawionych metod badawczych (w rozdz. VIII) wyłania się jednak ogólny cel badawczy, jakim jest ukazanie funkcjonowania środka karnego zakazu prowadzenia pojazdów. Wyniki swoich badań, opartych na danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości, słusznie poprzedziła Autorka krótkim, ale wystarczającym przedstawieniem wyników badań danych statystycznych innych autorów. Autorka obejmuje swoimi badaniami okres od 1999 do 2014 roku. Omawiając sądową praktykę orzekania zakazu prowadzenia pojazdów Autorka nie tylko przedstawia częstotliwość orzekania tego środka karnego w poszczególnych latach, ale też zmieniające się tendencje w jego orzekaniu. Autorka dobitnie wskazuje, że zmiany w zakresie orzekania tego środka karnego związane są ściśle ze wprowadzeniem zmian w przepisach karnych, przede wszystkim ustawą nowelizacyjną z 2000 roku i 2010 roku. Wartością tej części pracy jest nie tylko przedstawienie częstotliwości orzekania zakazu prowadzenia pojazdów, ale m.in. ukazanie miejsca tego środka w ogólnej liczbie skazań oraz w ogólnej liczbie skazań za przestępstwa przeciwko komunikacji. Autorka wykazała też, na podstawie danych statystycznych, że ważną cechą praktyki orzeczniczej jest absolutna dominacja orzekania tego środka karnego za przestępstwo z art.178a § 1 i §2 k.k. Analiza danych statystycznych wykazała też, że zakaz prowadzenia pojazdów zajmował, od 2001 r. pierwsze miejsce wśród wszystkich orzekanych środków karnych., charakterystyczne było przy tym, że w trybie fakultatywnym zakaz ten był orzekany bardzo rzadko. Autorka oceniając taką praktykę szuka przyczyn takiego zjawiska przede wszystkim w licznych zmianach regulacji art. 42 §1 i § 2 k.k. Rzetelność Autorki w analizie praktyki orzeczniczej zakazu prowadzenia pojazdów, skłoniła ją również do przedstawienia danych dotyczących sądowego wymiaru zakazu prowadzenia pojazdów, z których wynika, że zarówno w trybie fakultatywnym, jak obligatoryjnym wymiar ten nie był wysoki i z reguły nie przekraczał 3 lat. Nowe ustawowe określenie dolnej granicy obligatoryjnego zakazu na 3 lata (art.42§2 k.k.) ocenia Autorka

negatywnie trafnie wskazując na ograniczenie w tym zakresie swobody sędziowskiej. W zakończeniu tej części Autorka podkreśla, że zakaz prowadzenia pojazdów, świetle danych statystycznych, odgrywa istotną rolę jedynie jako środek karny orzekany obok kar, natomiast jego rola jako samoistnego środka karnego w przypadku odstąpienia od wymierzania kary była znikoma.

Kolejną przyjętą przez Autorkę metodą badawczą była analiza akt sądowych w sprawach, w których orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów. Dobór akt sądowych oraz okres badawczy ograniczyły, jak podkreśla Autorka, czynniki obiektywne. Należy też zważyć, że przy jednoosobowym podmiocie badań, ilość objęta badaniami musiała być ograniczona. Z tych też względów uważam, że ilość 296 przebadanych akt sądowych (184 skazania za przestępstwo i 112 za wykroczenie) jest zadowalająca. Autorka już na wstępie podkreśla, że celem badań jest charakterystyka kryminologiczna osób skazanych, którym orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów. Głównym jednakże celem badawczym było ukazanie praktyki orzeczniczej dotyczącej zakazu prowadzenia pojazdów a szczególności trybu orzekania oraz wymiaru orzeganego zakazu. Badania aktowe potwierdziły niektóre informacje wynikające z ogólnopolskich danych statystycznych. Dotyczyło to w szczególności znikomej ilości orzeczeń zakazu prowadzenia pojazdów w trybie fakultatywnym. Interesujące spostrzeżenia Autorki dotyczą także zakresu przedmiotowego orzeganego zakazu, który w przytłaczającej ilości spraw obejmował wszelkie pojazdy mechaniczne a to, jak zauważa Autorka, świadczyłoby o rygorystycznym stanowisku sędziowskim. Trudno natomiast mówić o rygoryzmie, jeżeli chodzi o wymiar orzeganego zakazu, który z reguły wynosił zaledwie 1 rok. Podmiotem zakazu była najczęściej osoba prowadząca pojazd mechaniczny (79,9%). Badania akt sądowych potwierdziły też szczególną rolę zakazu prowadzenia pojazdów, który był orzekany wyłącznie (w badanych sprawach) obok kary a przede obok kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Wyniki dotyczące sprawców, którym orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów nie są zaskakujące. Sprawcami byli bowiem przede wszystkim mężczyźni (94%) w wieku 18 do 35 lat (62%). Badając z kolei wykształcenie, podkreśla niewielki odsetek sprawców z wyższym wykształceniem. Autorka uważa, że te osoby dysponują z reguły większą wiedzą, która przekłada się na zachowania w ruchu komunikacyjnym. Wydaje się jednak, że przyczyny są tu bardziej złożone.

Zgodnie z założonymi celami badawczymi Autorka, oprócz badań akt sądowych za przestępstwo (184) zbadała też akta spraw, w których orzeczono zakaz prowadzenia pojazdów za wykroczenie (112). Głównym celem było tu ustalenie, za jakie wykroczenia

orzekany był najczęściej zakaz prowadzenia pojazdów. Nie było zaskoczenia, że obligatoryjne podstawy „wymuszały” orzeczenie tego zakazu w przypadku wykroczenia z art. 87§ 1 k.w. i z art. 87§ 2 k.w. Autorka słusznie podkreśla, że zmiana (ustawą z 2013 r.) trybu orzekania z obligatoryjnego na fakultatywny w przypadku wykroczenia z art. 87§ 2 k.w. może zdecydowanie obniżyć ilość orzekanych zakazów. Interesujące wyniki uzyskała też Autorka badając wymiar orzekanego zakazu. Wymiar ten był z reguły bardzo niski i wynosił najczęściej 6 miesięcy a zatem najniższy dopuszczalny wymiar zakazu. Autorka pozytywnie ocenia taką praktykę, podkreślając mniejszą szkodliwość społeczną tych wykroczeń oraz charakter szokowy, wystarczający dla przypadkowego często sprawcy.

Trudno nie wspomnieć o kończącym pracę „Podsumowaniu”. Autorka syntetycznie w przejrzysty sposób formułuje swoją końcową ocenę, wskazuje na liczne niedoskonałości ustawowej regulacji zakazu prowadzenia pojazdów oraz postuluje wprowadzenie pewnych zmian ograniczających represyjność tego środka karnego. Wyniki badań empirycznych upoważniły Autorkę do wysunięcia uzasadnionych zastrzeżeń odnośnie praktyki orzeczniczej.

Uwagi końcowe

Przechodząc do ogólnej oceny recenzowanej rozprawy doktorskiej należy stwierdzić, że stanowi ona oryginalne, obszerne, oparte na różnych metodach badawczych, opracowanie poświęcone problematyce zakazu prowadzenia pojazdów. Autorka podjęła problematykę znaną w nauce prawa karnego ale wciąż niezwykle aktualną o istotnym teoretycznym i praktycznym znaczeniu. Ukazanie charakteru, ustawowych przesłanek stosowania zakazu prowadzenia pojazdów jego polityczno-kryminalnej roli a także praktyki orzeczniczej wymagało od Autorki szczególnie wnikliwych rozważań. Autorka solidnie, dojrzałe naukowo przeprowadza analizę dogmatyczną, obejmując nią zarówno regulacje zawarte w kodeksie karnym jak i w kodeksie wykroczeń. Przedstawia i analizuje kontrowersyjne w tym zakresie poglądy doktryny i orzecznictwa. Wykazuje przy tym bardzo dobrą znajomość logicznego prowadzenia wyводу oraz formułowania własnych wniosków. Autorka niezwykle rzetelnie przedstawia stanowisko doktryny oraz bogate orzecznictwo. Wykaz literatury jest imponujący, liczy ponad 700 pozycji oraz ponad 300 orzeczeń Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych. Część empiryczna o wyraźnie zarysowanych zadaniach

badawczych świadczy o wyjątkowej pracowitości i skrupulatności w prowadzonych badaniach.

Konkludując, recenzowana rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie przez Autorkę problemu naukowego, wykazuje Jej ogólną wiedzę w zakresie nauk penalnych a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej a zatem spełnia wymogi , o których mowa w art.13 ust.1 ustawy z 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz.U. Nr 65, poz. 595) . Wnoszę o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie do publicznej obrony.

Prof. dr hab. Zofia Sienkiewicz

